

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане
на образователна и научна степен „доктор”,
професионално направление 3.7 „Администрация и управление”,
научна специалност „Организация и управление извън сферата
на материалното производство”

на тема **Съвременни подходи за усъвършенстване на управлението на
фолклорното сценично изкуство**

Докторант: Мария Петрова Кърджиева – Варненски свободен университет
„Черноризец Храбър”, Катедра „Администрация и управление”

Научни ръководители: проф. д-р Росица Йорданова
доц. д-р Снежанка Овчарова

Рецензент: проф. Петър Ангелов

Настоящата рецензия е изготвена в съответствие с решение на Катедрения съвет на катедра „Администрация и управление” с Протокол № 13 от 12 юли 2013 г., заповед на ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” №2710 от 20.09.2013 г. и въз основа на представени от докторанта: дисертационен труд; автореферат; справка за приносите в дисертационния труд; публикации по темата на дисертационния труд. Представените материали съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Наредба № 12 на ВСУ „Черноризец Храбър“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор” и научна степен „доктор на науките”.

В представения дисертационен труд личи, че докторантът Мария Кърджиева коректно се е съобразила с направените препоръки в предходната вътрешна защита.

Авторефератът е в пълен синхрон с дисертационния труд и вярно и точно отразява същността и проблематиката на изследването.

Докторантът Кърджиева представя и пет публикации по темата на изследването и две извън темата. Публикациите са поместени в авторитетни научни издания, като Съюзът на учените Варна, Варненски

свободен „Черноризец Храбър”, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”.

Обектът и предметът на изследването, авторската теза, целите и задачите са формулирани много добре. Обект на изследването са субектите на организацията и управлението на държавните и общински професионални фолклорни ансамбли: директор / главен художествен ръководител. Предмет на изследването е усъвършенстването на организацията и управлението на фолклорното сценично изкуство.

Важно е да се отбележи, че методиката на изследването е добре подбрана съобразно интердисциплинарността на дисертационния труд. Похватите на научното изследване са от теоретичната област на културологията, естетиката и социология на културата (анализ, систематизиране, класифициране и типизиране). Използваните методи са метод на емпирично изследване (проучване на източници с информация, наблюдения, сондиране на мнение - интервю, проучване на опит).

Много добре е избран **изследователския проблем**. Той е свързан с разрешаването на актуални и значими проблеми, с процеса на децентрализация на културните институти, с въвеждането на нови алтернативни методи на управление. Докторантът посочва, че децентрализацията на управлението и финансирането на фолклорното изкуство, изисква пазарна ориентация в поведението на фолклорните ансамбли и творците, изведени са породилите се в следствие промяната противоречия и конфликти между старите методи и въвеждането на новите алтернативни подходи в управлението. Причини за това се явяват и несъвършенствата на правната рамка, в това число липсата на Закон за сценичните изкуства, както и необходимост от преосмисляне на Закона за закрила и развитие на културата, Закона за меценатството, Закона за авторските права, както и съобразяване с Европейските спогодби в областта за развитие на културата. Необходимо е бързото адаптиране на

фолклорното изкуството към пазарната среда и връщането му в националната културната политика, като основен компонент характеризиращ идентичността на нацията.

Дисертационният труд е с обем 311 страници и се състои от въведение (6 страници), основен текст в три глави с общо 187 страници (първа глава 52 страници, втора глава 71 страници, трета глава 64 страници), заключение (4 страници), списък с използвана литература (12 страници), единадесет приложения (75 страници). Посочени са общо 152 литературни източници (съответно 136 на кирилица и 16 на латиница), използвани са интернет източници (52 български и чуждестранни уеб сайтове). В периода на провеждане на теренна изследователска работа 2010-2012 година, броят на професионалните фолклорни ансамбли е 14. Осъществени са 21 интервюта с Директори / Главни художествени ръководители и експерти в областта на фолклорното и сценичното изкуство. Източниците са използвани коректно, част от позоваванията са посочени след основния текст на съответната страница. Посочените данни дават основание да считаме, че докторантът има задълбочени познания в научната област която работи, добре познава реалната обстановка и нерешените проблеми на професионалното фолклорно изкуство, което е предпоставка за успешно провеждане на изследването.

Авторът е успял да изгради много добра структура на изследването, отразяваща многостранната организационна и творческа дейност на фолклорните ансамбли.

Във въведението авторът обръща внимание на мястото на фолклорното изкуство в българската култура и ролята на държавата за развитието на фолклорното сценично изкуство. Посочва, че глобалният свят със своите различни културни образи, свобода на интерпретиране на жанровото разнообразие, съществуващата динамика в обмена на творчески продукти, различията в обществената необходимост за култура, могат да

доведат до трансформация на фолклорното изкуство. Характерно за културната политика от страна на държавата е, че е в процес на търсене на варианти за съхранение и даване на нов живот на фолклорните културни институти и творческите индустрии свързани с тях. Това насочва изследването в дисертационния труд към търсене на обосновани решения на кризисните проблеми, свързани с мениджмънта им, като се акцентира върху спецификата в творчеството на фолклорна основа, изискващо да се създаде модел за функциониране на фолклорното изкуство, като система. Тези цели определят и актуалността и значимостта на темата

В ГЛАВА ПЪРВА „РАЗВИТИЕ И СЪДЪРЖАТЕЛЕН ОБХВАТ НА ФОЛКЛОРНОТО ИЗКУСТВО” са направени терминологични уточнения необходими за разработване и анализиране на изследваната проблематика, дефинира понятието фолклорен ансамбъл, като културна организация, която в своята дейност издирва, съхранява и популяризира българския фолклор, чрез обработка и сценична адаптация на автентичен материал или интерпретацията му в авторски творчески продукт.

Чрез понятията „тотална централизация”, „идеологически монопол”, „екстензивно развитие”, „просветителски организации”, „пирамидална централизация” докторантът прави точна характеристика на културата по време на социалистическия период в България. Откроява едновременно и добрите и лошите страни в управлението на културните процеси в страната.

За периода след 1989 г. авторът прави подробен анализ за настъпилите промени в развитието на културата в България. Това е нова непозната, чужда ситуация за работещите в културата, свързана главно с навлизането на новите пазарни отношения. За този период авторът посочва, че с постоянното намаляване на стойностите на бюджета, отпускани за култура, държавата се оттегля от позицията си на траен

устойчив донор, а културните институти в частност фолклорните ансамбли са в период на преход, характеризиращ се с процес на оцеляване.

ВЪВ ВТОРА ГЛАВА „УПРАВЛЕНИЕ НА СЪВРЕМЕННИТЕ ФОЛКЛОРНИ АНСАМБЛИ” докторанта прави анализ на основните направления в дейността на фолклорните ансамбли. Чрез направените интервюта, навлиза дълбоко в специфичната проблематика на двете основни дейности на ансамблите - творческа и концертна дейност. Производството на творческия продукт и неговата продажба представляват същността на дейността на творческата институция. В отговор на поставените въпроси относно тази проблематика авторът Кърджиева търси и отговорите на изследователските проблеми. Направен е задълбочен анализ на организационните структури на управление на фолклорните ансамбли. Интервютата и наблюденията осъществени в процеса на изследването позволяват да се направи анализ на съществуващите управленски структурни модели от настоящата практика на ансамблите. Графично са представени отделните модели на управление на държавните и общинските културни институти. По-нататък е разгледана правната рамка на фолклорните ансамбли. В табличен вид са представени нормативните документи, които разглеждат дейността на сценичните изкуства, респективно фолклорните ансамбли. Ансамблите институционално и правно съществуват под формата на тъй нар. културни институти по смисъла на Закона за закрила и развитие на културата, които са държавни или общински културни организации.

Докторантът Кърджиева представя подробни данни за статута на ансамблите и начина на финансирането им. В този дял на изследването е включена актуална информация от направените интервюта с главните художествени ръководители, благодарение на което стават видни множеството проблеми стоящи за разрешаване пред ръководствата на институтите, относно тяхното функциониране в съвременни условия.

Компетентно и аргументирано е развита частта от изследването свързана с иновативните подходи за управление и финансиране на фолклорното изкуство. Особено място е отделено на възможностите на проектното финансиране, като съвременен инструмент за набиране на средства.

Направеният анализ от докторанта на възможностите за финансиране в областта на фолклорното изкуство, очертава изводът, че широкообхватния подход или т.нар. смесено финансиране за набиране на средства е най-удачния за ефективно функциониране на фолклорните ансамбли.

ТРЕТА ГЛАВА на изследването „ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ДЕЙНОСТТА НА ФОЛКЛОРНИТЕ АНСАМБЛИ ЧРЕЗ ОБРАЗОВАНИЕ В ОБЛАСТТА НА УПРАВЛЕНИЕТО” е свързано с главния изследователски проблем, визиран в заглавието на дисертацията **„Съвременни подходи за усъвършенстване на управлението на фолклорното сценично изкуство”**. В началото Кърджиева прави анализ на длъжността Директор / Главен художествен ръководител на фолклорен ансамбъл, който в наблюдаваните управленски модели е различен: Директор на фолклорен ансамбъл, Главен художествен ръководител на фолклорен ансамбъл и Директор и Главен художествен ръководител на фолклорен ансамбъл. Представени са сведения относно съществуващи длъжностни характеристики, предоставени от ръководителите на фолклорни ансамбли, които показват различия в Кодовете от НКПД и потвърждават съществуващите три варианта на управленческата длъжност на ансамбъла. Мненията на респондентите дадени по време на проведените интервюта дават възможност на изследователя, да открие добрите практики необходими за изграждане на съвременния модел на управление. Отговорите на респондентите са нееднозначни и показват една не съвсем

добра управленческа компетентност. В този смисъл настоящото изследване ще бъде изключително полезно за утвърждаване на един съвременен модел на управление.

При анализа на длъжността Директор / Главен художествен ръководител на фолклорен ансамбъл и оформилият се профил на Мениджър на фолклорен ансамбъл се констатира, че и двете длъжности имат нужда от професионализиране, чрез образование или допълнителна квалификация в областта на управлението / артмениджмънт, което дава възможност за усъвършенстване на уменията и компетенциите на управленските длъжности, като основен фактор за ефективно управление на фолклорните ансамбли.

В потвърждение на предмета на изследването, Кърджиева ползва цитат от изследване на Европейската лига на институтите по изкуствата, в което се казва: „Реформата в образованието по изкуства се насочва към **интердисциплинарност**, която се фокусира към усвояване не само конкретните компетенции за определения вид изкуство, но и към получаване на начални знания за бизнес, маркетинг, умения в информационните технологии. Това широкоспектърно поле от информация по време на обучението, ще подготви студентите за оцеляване в професионална среда и ще даде възможност за предефиниране на ролите им в обществото в икономическите и политически условия...”

За „Новата образователна парадигма – мениджър в областта на фолклорното изкуство” докторантът посочва, че в условията на пазарна икономика художественотворческото произведение е и пазарен продукт, който за да стигне до аудиторията трябва да се продаде. Този акт, както би се изразил твореца е нему непонятен. Досега творецът е бил само творец, а в съвременния живот е нужно да бъде и мениджър на собствения си продукт-творчеството. Дали това е възможно? Творецът, който цял живот е вгълбен в материята на своето творчество, превърнал се в личност с

изтънчена чувствителност към всичко което го заобикаля. Единици биха се прекроили и биха направили опит, да влязат в точните рамки на науката за управлението. Творчеството излиза на пазара и науката за творчество трябва да се отвори към него. Професионално знание с умения, да се справяш в пазарни условия.

В заключението Кърджиева пише: „Изкуство, управление, икономика и организация са основните направления, които очертават анализа на изследването.”

Научните приноси на изследването се свеждат до това, че се обогатява научното пространство на фолклорната наука с информация относно бъдещето на едно национално по вид и съдържание изкуство и се очертават нови съвременни правила и норми на организация и управление.

Препоръчвам на докторанта, да работи в тясно сътрудничество с директорите на институтите за сценично фолклорно изкуство, за внедряване на изведените приноси на изследването в практиката.

В заключение считам, че дисертационния труд на Мария Кърджиева **„Съвременни подходи за усъвършенстване на управлението на фолклорното сценично изкуство”** е задълбочено изследване, полезно и приложимо за съществуващата практика в дейността на фолклорните ансамбли и отговаря на всички изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор”.

Предлагам на уважаваното от мен научно жури, да присъди на докторанта Мария Петрова Кърджиева образователната и научна степен „доктор” в професионално направление „Администрация и управление” - „Организация и управление извън сферата на материалното производство”.

27.09.2013 г.

.....

Проф. Петър Ангелов